ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ WALTER VAN GERVEN της 17ης Σεπτεμβρίου 1991 *

Κύριε Πρόεδρε,
Κύριοι δικαστές,

1. Το Corte suprema di cassazione (ολομέλεια πολιτικών τμημάτων) (στο εξής: το αιτούν δικαστήριο) υπέβαλε στο Δικαστήριο ένα ερώτημα σχετικά με την ερμηνεία ορισμένων διατάξεων του τίτλου ΙΙΙ, κεφάλαιο 8 « Παροχές για τέκνα συντηρούμενα από δικαιούχους συντάξεων και για ορφανά », του κανονισμού 1408/71, περί εφαρμογής των συστημάτων κοινωνικής ασφαλίσεως στους μισθωτούς, στους μη μισθωτούς και στα μέλη των οικογενειών τους που διακινούνται εντός της Κοινότητας [1].

Το ερώτημα αυτό ανέκυψε στο πλαίσιο διαφοράς μεταξύ του G. Durighello και του Istituto nazionale della previdenza sociale (στο εξής: INPS) σχετικά με τη χορήγηση στον πρώτο « assegni familiari » (στο εξής: επίδομα) για τη συντηρούμενη σύζυγό του.

Το ιστορικό της διαφοράς

2. Στην Διάταξη περί παραπομπής περιέχονται χρήσιμα στοιχεία σχετικά με τις σχετικές διατάξεις της ιταλικής νομοθεσίας που ρυθμίζουν τη χορήγηση επιδομάτων για τον συντηρούμενο σύζυγο. Χάριν πληρότητας των προτάσεων που αναπτύσσω θα συνοψίσω με συντομία κατωτέρω τις διατάξεις αυτές, παρ' όλο που αναφέρονται ήδη στην έκθεση ακροατηρίου.

Τα άρθρα 20 και 21 του νόμου 903 της 21ης Ιουλίου 1965 [2] ορίζουν, μεταξύ άλλων, ότι οι συντάξεις, αναπροσαρμοσμένες και συμπληρωμένες, ώστε να καλύπτουν το ελάχιστο ύψος των παροχών υποχρεωτικής ασφαλίσεως λόγω αναπηρίας, γήρατος και επιζώντων εργαζομένων με σχέση εξαρτημένης εργασίας, « αυξάνονται » κατά ορισμένο ποσό για κάθε συντηρούμενο τέκνο, καθώς και για τον συντηρούμενο σύζυγο, δηλαδή τον σύζυγο το εισόδημα του οποίου δεν υπερβαίνει το οριζόμενο στον νόμο ποσό. Οι διατάξεις αυτές πρέπει να λαμβάνονται υπόψη σε συνδυασμό με το άρθρο 4, πρώτο εδάφιο, του decreto-legge 30 της 2ας Μαρτίου 1974 [3] (που κατέστη, κατόπιν τροποποιήσεων, ο νόμος αριθ. 114 της 16ης Απριλίου 1974 [4]), το οποίο έχει ως εξής:

« Από 1ης Ιανουαρίου 1974, στους δικαιούχους συντάξεων της υποχρεωτικής γενικής ασφαλίσεως αναπηρίας, γήρατος και επιζώντων εργαζομένων με σχέση εξαρτημένης εργασίας (...) καταβάλλονται για τα περιγραφόμενα στο άρθρο 21 του νόμου 903 της 21ης Ιουλίου 1965 (...) πρόσωπα, αντί των μεριδίων προσαυξήσεως, τα οικογενειακά επιδόματα που ορίζονται στο ενιαίο κείμενο που κυρώθηκε με το DPR (προεδρικό διάταγμα) 797 της 30ής

* Γλώσσα του πρωτοτύπου: η ολλανδική.

1 — Λαμβάνοντας υπόψη το χρονικό σημείο κατά το οποίο κατέστη εκκρεμής η διαφορά της κύριας δίκης (στις 26 Απριλίου 1984, όπως προκύπτει από τα στοιχεία που είναι συνημμένα στη Διάταξη περί παραπομπής), νομίζω ότι το αιτούν δικαστήριο ζητεί την ερμηνεία των προαναφερθεισών διατάξεων του κανονισμού 1408/71, όπως αυτές ισχύουν δυνάμει του παραρτήματος Ι του κανονισμού (ΕΟΚ) 2001/83 του Συμβουλίου, της 2ας Ιουνίου 1983 (ΕΕ 1983, L 230, σ. 6).

2 — GURI αριθ. 190 της 31.7.1965.

3 — GURI αριθ. 59 της 4.3.1974.

4 — GURI αριθ. 113 της 2.5.1974.

Μαΐου 1955 και τις επακολουθήσασες τροποποιήσεις του. »

Το αιτούν δικαστήριο υπογραμμίζει ότι, δυνάμει του προαναφερθέντος άρθρου 4 του decreto-legge αριθ. 30 του 1974, από 1ης Ιουλίου 1974 το επίδομα για τα συντηρούμενα από τον συνταξιούχο πρόσωπα, μεταξύ των οποίων ο συντηρούμενος σύζυγος, « δεν μπορούν να θεωρούνται πλέον — όπως πρώτα — "μερίδια προσαυξήσεως" που αποτελούν αναπόσπαστο μέρος της συντάξεως, αλλά έχουν προσλάβει τον νομικό χαρακτήρα διαφορετικής κοινωνικοασφαλιστικής παροχής ». Παρ' όλο που το επίδομα αυτό εξακολουθεί να εξαρτάται από την ύπαρξη συνταξιοδοτικού δικαιώματος, είναι, κατά το αιτούν δικαστήριο, από απόψεως διαχειρίσεως, χρηματοδοτήσεως και νομοθετικής ρυθμίσεως αυτοτελές και καταβάλλεται επίσης χωριστά από τη σύνταξη από ειδικά για τον σκοπό αυτό ιδρυθέντα οργανισμό (το ταμείο επιδομάτων) ο οποίος διοικείται από το INPS.

Αργότερα, όπως επισημαίνει το αιτούν δικαστήριο, θεσπίστηκε με το άρθρο 2 του νόμου 153 της 13ης Μαΐου 1988 [5] (περί κυρώσεως του νομοθετικού διατάγματος αριθ. 69 της 13ης Μαρτίου 1988 [6]), μία νέα παροχή στο πλαίσιο της ιταλικής κοινωνικής ασφαλίσεως, δηλαδή το « assegno per il nucleo familiare », η οποία αντικατέστησε, ως προς τους μισθωτούς και τους δικαιουμένους παροχών κοινωνικής ασφαλίσεως λόγω παροχής εξαρτημένης εργασίας, το προαναφερθέν επίδομα. Η κύρια δίκη δεν αφορά πάντως τη νέα αυτή παροχή.

3. Η κατάσταση για την οποία πρόκειται στην κύρια δίκη εκτίθεται συνοπτικά στην απόφαση περί παραπομπής. Ο Durighello, όπως προκύπτει από την εν λόγω απόφαση, είναι δικαιούχος συντάξεως γήρατος ο οποίος κατοικεί στην Ιταλία. Εργάστηκε ως μισθωτός σε τρία κράτη μέλη (την Ιταλία, τη Γαλλία και τη Γερμανία). Από τους αρμόδιους φορείς των κρατών στα οποία εργάστηκε, αλλά και κατέβαλε εισφορές, λαμβάνει αναλογικώς επιμερισμένη σύνταξη. Το δικαίωμα για τη σύνταξη που του καταβάλλει ο αρμόδιος ιταλικός φορέας απέκτησε από τον « συνυπολογισμό » των περιόδων ασφαλίσεως που είχε συμπληρώσει σε κάθε ένα από τα τρία κράτη μέλη, αυτό δε σύμφωνα με τις διατάξεις του τίτλου III, κεφάλαιο 3, « Γήρας και θάνατος (συντάξεις) », του κανονισμού 1408/71.

Αν αντιλαμβάνομαι ορθώς, ο Durighello δεν μπορεί πράγματι, βάσει αποκλειστικά της ιταλικής νομοθεσίας (επομένως ανεξάρτητα από το κοινοτικό δίκαιο) να προβάλλει αξίωση για να του καταβληθεί σύνταξη από τον αρμόδιο ιταλικό φορέα, επειδή η νομοθεσία αυτή εξαρτά την απόκτηση συνταξιοδοτικού δικαιώματος από τη συμπλήρωση ορισμένου αριθμού περιόδων ασφαλίσεως στην Ιταλία, ο δε Durighello δεν πληροί την προϋπόθεση αυτή. Οι διατάξεις του τίτλου III, κεφάλαιο 3, του κανονισμού 1408/71 δεν επιβάλλουν στους αρμόδιους φορείς την υποχρέωση να λαμβάνουν υπόψη τις περιόδους ασφαλίσεως που συμπληρώνει ο διακινούμενος εργαζόμενος σε άλλο κράτος μέλος. Έτσι, το άρθρο 45, παράγραφος 1, του κανονισμού 1408/71 ορίζει τα ακόλουθα:

« Ο φορέας κράτους μέλους, η νομοθεσία του οποίου εξαρτά την κτήση, τη διατήρηση ή την ανάκτηση του δικαιώματος παροχών από τη συμπλήρωση περιόδων ασφαλίσεως ή κατοικίας, λαμβάνει υπόψη, κατά το μέτρο που απαιτείται, τις περιόδους ασφαλίσεως, ή κατοικίας που πραγματοποιήθηκαν υπό τη νομοθεσία άλλου κράτους μέλους, σαν να επρόκειτο για περιόδους που πραγματοποιή-

5 — GURI αριθ. 112 της 14.5.1988.

6 — GURI αριθ. 61 της 14.3.1988.

θηκαν υπό τη νομοθεσία που εφαρμόζεται από τον φορέα αυτόν. »

Υποθέτω ότι ο αρμόδιος ιταλικός φορέας στηρίχθηκε σ' αυτή τη διάταξη του κανονισμού 1408/71 για να χορηγήσει εντούτοις σύνταξη στον Durighello.

4. Η διαφορά της κύριας δίκης δεν αφορά εντούτοις την καταβολή συντάξεως στον Durighello αλλά την αξίωσή του για την καταβολή επιδόματος για τη συντηρούμενη σύζυγό του, επιδόματος ως προς το οποίο το αιτούν δικαστήριο, όπως προαναφέρθηκε (στην παράγραφο 2) υπογράμμισε ότι το 1974 είχε καταστεί ανεξάρτητη παροχή κοινωνικής ασφαλίσεως.

Αυτή ακριβώς την αξίωση για τη χορήγηση επιδόματος απέρριψε το INPS, τόσο δε ο Pretore όσο και το Tribunale di Udine, κρίνοντας κατ' έφεση, επικύρωσαν την απόρριψη αυτή. Στην απόφασή του, το Tribunale δέχθηκε εν προκειμένω ότι ο κανονισμός 1408/71 αποτελεί το μοναδικό νόμιμο έρεισμα στο οποίο μπορεί ο Durighello να στηρίξει την αξίωσή του και ότι ο κανονισμός αυτός προβλέπει ασφαλώς την καταβολή επιδόματος για συντηρούμενα τέκνα αλλά όχι για τον συντηρούμενο σύζυγο. Το Tribunale θεώρησε ότι δεν μπορούσε να εφαρμοστεί η διαφορετική διάταξη της ιταλικής νομοθετικής ρυθμίσεως, επειδή ο ευρωπαϊκός κανόνας δικαίου υπερτερεί οποιουδήποτε παρόμοιου εθνικού κανόνα.

5. Ο Durighello έφερε στη συνέχεια τη διαφορά ενώπιον του Corte di cassazione. Με την αναίρεσή του αμφισβητεί την άποψη ότι ο κανονισμός 1408/71 είναι το μοναδικό νόμιμο έρεισμα που ισχύει για την περίπτωσή του, ενόψει του ότι ο κανονισμός αυτός αποτελεί απλώς συμπλήρωμα της ιταλικής νομοθετικής ρυθμίσεως, έτσι ώστε να μην είναι δυνατό να αποκλειστεί η εφαρμογή της τελευταίας συνεπεία του γεγονότος και μόνο ότι η κοινοτική ρύθμιση δεν προβλέπει ρητώς την καταβολή επιδόματος για τον συντηρούμενο σύζυγο.

Το INPS, εξάλλου, προέβαλε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου τους ακόλουθους αμυντικούς ισχυρισμούς:

— το μόνο νόμιμο έρεισμα στο οποίο στηρίζει ο Durighello το συνταξιοδοτικό του δικαίωμα είναι το κοινοτικό δίκαιο και ακριβώς βάσει αυτού του δικαίου πρέπει να κριθεί αν υφίσταται δικαίωμα επιδόματος για τον συντηρούμενο σύζυγο·

— με το προβλεπόμενο στο άρθρο 77 του κανονισμού 1408/71 επίδομα νοείται αποκλειστικά το επίδομα για συντηρούμενα τέκνα και όχι για τον συντηρούμενο σύζυγο·

— η ιταλική έννομη τάξη προβλέπει αντιθέτως μια παροχή για τον συντηρούμενο σύζυγο, αλλά μόνο ως προς τους δικαιούμενους συντάξεως της γενικής υποχρεωτικής ασφαλίσεως κατά αναπηρίας, γήρατος και τους επιζώντες των μισθωτών, επομένως ως προς τα πρόσωπα τα οποία, σε αντίθεση προς τον Durighello, λαμβάνουν αυτοτελή σύνταξη η οποία έχει αποκτηθεί με βάση τους χρόνους ασφαλίσεως που προβλέπονται από την ιταλική νομοθετική ρύθμιση.

6. Το Corte di cassazione δεν αντιμετώπισε για πρώτη φορά το πρόβλημα που υπέβαλε στην κρίση του ο Durighello. Ήδη με μία απόφαση της 4ης Φεβρουαρίου 1988 το τμήμα εργατικών διαφορών του Corte δεν δέχθηκε την ύπαρξη δικαιώματος επιδόματος για τον συντηρούμενο σύζυγο ενός συνταξιούχου που βρισκόταν σε μία παρόμοια κατάσταση όπως ο Durighello. Η απόφαση αυτή στηρίχθηκε επίσης στη σκέψη ότι το μοναδικό έρεισμα για την ύπαρξη συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων του ενδιαφερομένου έπρεπε να ανευρεθεί στο κοινοτικό δίκαιο και ότι το κοινοτικό δίκαιο δεν προέβλεπε την επίδικη παροχή. Στην απόφαση αυτή διευκρινίστηκε επιπλέον ότι κατά την ιταλική νομοθετική ρύθμιση δικαιούνται επιδόματος για τον σύζυγο μόνο « δικαιούμενοι ιταλικής συντάξεως », δηλαδή συντάξεως η οποία αποκτάται αποκλειστικά βάσει των εισφορών που έχουν καταβληθεί στην Ιταλία.

Με την εκδοθείσα μερικούς μήνες αργότερα απόφαση της 21ης Ιουνίου 1988, το τμήμα εργατικών διαφορών του ίδιου Corte διατύπωσε εντούτοις διαφορετική κρίση επί ενός παρόμοιου προβλήματος. Στην απόφαση αυτή ελήφθη ως βάση ότι η ρύθμιση του κανονισμού 1408/71 δεν εμποδίζει ως προς το επίδομα τέκνου την εφαρμογή των ευνοϊκότερων για τον ενδιαφερόμενο διατάξεων της εθνικής (ιταλικής) έννομης τάξεως. Κατόπιν συστηματικής εξετάσεως της ιταλικής νομοθετικής ρυθμίσεως σχετικά με « μερίδια προσαυξήσεως » των συντάξεων και την αντικατάσταση των ποσών αυτών με επιδόματα για συντηρούμενα πρόσωπα (βλ. συναφώς την παράγραφο 2), με την απόφαση αυτή έγινε δεκτό το δικαίωμα επιδόματος για τον συντηρούμενο σύζυγο « ως προς, μη ειδικότερα καθοριζόμενους, δικαιούχους υποχρεωτικής συντάξεως (...), μεταξύ των οποίων πρέπει να περιληφθούν (...) όλοι όσοι, για οποιονδήποτε λόγο, δικαιούνται την ελάχιστη παροχή » που καταβάλλει το INPS και, επομένως, οι δικαιούμενοι συντάξεως που καθορίζεται σύμφωνα με τις (περί συνυπολογισμού) διατάξεις του κανονισμού 1408/71.

7. Ενόψει των δύο αυτών αντιφατικών αποφάσεων παραπέμφθηκε η εκδίκαση της προσφυγής του Durighello στην ολομέλεια των τμημάτων του Corte di cassazione. Στην απόφαση περί παραπομπής διευκρινίζεται ότι η προσφυγή αυτή αφορά το πρόβλημα της σχέσεως μεταξύ κοινοτικών και εθνικών κανόνων δικαίου, οι οποίοι και οι δύο — πλήρως ή εν μέρει — ρυθμίζουν το ίδιο αντικείμενο (εν προκειμένω το επίδομα που καταβάλλεται σε δικαιούμενους συντάξεως), καθώς και το συναφές πρόβλημα αν στην προκειμένη περίσταση εφαρμοστέος είναι μόνο ο κοινοτικός κανόνας δικαίου — βάσει της αρχής κατά την οποία ο κανόνας αυτός, σε περίπτωση « συγκρούσεως » με την εθνική νομοθεσία, υπερισχύει — ή αν στην περίπτωση αυτή υπάρχει δυνατότητα εφαρμογής των εθνικών διατάξεων που παρέχουν δικαίωμα παροχής κοινωνικής ασφαλίσεως της ίδιας φύσεως όπως αυτή την οποία αφορά ο κοινοτικός κανονισμός την οποία όμως δεν ρυθμίζει ειδικότερα.

Κατά συνέπεια, το αιτούν δικαστήριο ζητεί να δοθεί απάντηση στο ακόλουθο προδικαστικό ερώτημα:

« Στην περιγραφομένη ανωτέρω κατάσταση, εμποδίζουν οι κανόνες του τίτλου III, Κεφάλαιο 8, και ειδικότερα τα άρθρα 77 έως 79, του κανονισμού 1408/71 του Συμβουλίου (με τις επακολουθήσασες τροποποιήσεις και συμπληρώσεις του) την εφαρμογή — υπέρ προσώπου κατοικούντος στην Ιταλία και δικαιούχου συντάξεως γήρατος υπολογιζομένης και καταβαλλομένης σύμφωνα με τις διατάξεις του τίτλου III, Κεφάλαιο 3, του εν λόγω κανονισμού (ήτοι δυνάμει του " συνυπολογισμού " των περιόδων εργασίας και ασφαλιστικής

εισφοράς που διανύθηκαν στην Ιταλία, τη Γαλλία και τη Γερμανία) — των ρυθμίσεων του ιταλικού νόμου που προέβλεπαν (από 1ης Ιανουαρίου 1974 και μέχρι την έναρξη της ισχύος του προαναφερθέντος decreto-legge 69 του 1988) δικαίωμα του συνταξιούχου να εισπράττει οικογενειακά επιδόματα και για τον συντηρούμενο σύζυγο; »

Επί του προδικαστικού ερωτήματος

8. Το INPS αμφισβητεί με τις γραπτές παρατηρήσεις που κατέθεσε στο Δικαστήριο την αρμοδιότητα του Δικαστηρίου προβάλλοντας δύο ισχυρισμούς. Πρώτον, ισχυρίζεται, αναφερόμενο στην απόφαση επί της υποθέσεως Falciola [7], ότι το προδικαστικό ερώτημα δεν είναι αναγκαίο για να εκδώσει το αιτούν δικαστήριο την απόφασή του, επειδή το ερώτημα αυτό δεν έχει σχέση με το αντικείμενο της διαφοράς της κύριας δίκης. Κατά το INPS, οι κοινοτικές διατάξεις των οποίων ζητείται η ερμηνεία, αφορούν επιδόματα για συντηρούμενα τέκνα δικαιούχων συντάξεως, ενώ στην κύρια δίκη πρόκειται για επίδομα για τον συντηρούμενο σύζυγο του δικαιούχου συντάξεως. Οι σχετικές διατάξεις δεν μπορεί να θεωρηθούν ότι έχουν την έννοια ότι εφαρμόζονται και ως προς τα επιδόματα για τον συντηρούμενο σύζυγο. Δεύτερον, το προδικαστικό ερώτημα αφορά κατ' ουσία το ζήτημα αν συμβιβάζεται η ιταλική νομοθετική ρύθμιση με το κοινοτικό δίκαιο, ένα ζήτημα επί του οποίου το Δικαστήριο δεν μπορεί να αποφανθεί.

Οι δύο αυτοί ισχυρισμοί είναι προφανώς αβάσιμοι. Όσον αφορά τον πρώτο, υφίσταται πάγια νομολογία του Δικαστηρίου κατά την οποία εναπόκειται στον δικαστή να κρίνει αν η προδικαστική απόφαση είναι αναγκαία, προκειμένου να μπορέσει να εκδώσει τη δική του απόφαση, καθώς και αν είναι ουσιώδη τα ερωτήματα που υποβάλλει στο Δικαστήριο.

Ο δεύτερος ισχυρισμός πρέπει επίσης να απορριφθεί ενόψει της πάγιας νομολογίας του Δικαστηρίου. Πράγματι, το Δικαστήριο έχει κατ' επανάληψη αποφανθεί ότι:

« το Δικαστήριο δεν είναι μεν αρμόδιο, στο πλαίσιο του άρθρου 177 της Συνθήκης, να αποφαίνεται επί του συμβιβαστού της εθνικής ρυθμίσεως με το κοινοτικό δίκαιο, είναι, όμως αρμόδιο να παρέχει στα εθνικά δικαστήρια όλα τα στοιχεία ερμηνείας που σχετίζονται με το εν λόγω δίκαιο και τους επιτρέπουν να εκτιμούν το συμβιβαστό αυτό προκειμένου να εκδίδουν αποφάσεις στις υποθέσεις που υποβάλλονται στην κρίση τους » [8].

9. Το προδικαστικό ερώτημα αφορά την περίπτωση δικαιούχου συντάξεως, το *δικαίωμα συντάξεως* του οποίου καθορίστηκε στο κράτος μέλος στο οποίο κατοικεί από τον αρμόδιο φορέα αυτού του κράτους με βάση, όπως προβλέπεται στο άρθρο 45, παράγραφος 1, του κανονισμού 1408/71, των περιόδων ασφαλίσεως που έχει συμπληρώσει σε άλλα κράτη μέλη. Το αιτούν δικαστήριο ερωτά με το προδικαστικό του ερώτημα αν οι διατάξεις του τίτλου III, κεφάλαιο 8, του κανονισμού 1408/71, ειδικότερα τα άρθρα 77 και 79 του κανονισμού αυτού, *εμποδίζουν* τη γένεση *δικαιώματος επιδόματος* για τον συντηρούμενο σύζυγο ως προς ένα τέτοιο δικαιούχο συντάξεως βάσει των διατάξεων του οικείου κράτους μέλους.

7 — Διάταξη της 26ης Ιανουαρίου 1990, C-286/88 (Συλλογή 1990, σ. I-191).

8 — Απόφαση της 18ης Ιουνίου 1991, C-369/89, Piageme (Συλλογή 1991, σ. I-2971).

10. Το αιτούν δικαστήριο και οι διάδικοι της κύριας δίκης θεωρούν ότι τα άρθρα 77 και 79 του κανονισμού 1408/71 αφορούν αποκλειστικά επιδόματα για συντηρούμενα τέκνα και όχι επιδόματα για τον συντηρούμενο σύζυγο. Ο τρόπος αυτός θεωρήσεως δεν φαίνεται να είναι τόσο αυτονόητος. Η έννοια « οικογενειακά επιδόματα » (στη γαλλική « allocations familiales », στην ιταλική « assegni familiari ») ερμηνεύεται πράγματι στο άρθρο 1, στοιχείο κα, ii, του κανονισμού 1408/71 ως εξής:

« η περιοδική παροχή εις χρήμα που χορηγείται αποκλειστικά ανάλογα με τον αριθμό και, ενδεχομένως, την ηλικία των μελών της οικογένειας ».

Στη γενικότητά του ο ορισμός αυτός μπορεί να περιλαμβάνει και άλλες περιοδικές παροχές εκτός των παροχών για συντηρούμενα τέκνα, ιδίως δε περιοδικές παροχές για τον συντηρούμενο σύζυγο, όταν το ποσό αυτών των παροχών καθορίζεται σε συνάρτηση με τον αριθμό των μελών της οικογενείας.

Ορισμένα επιχειρήματα που συνάγονται κατά γραμματική ερμηνεία καταδεικνύουν πάντως ότι τα άρθρα 77 και 79 του κανονισμού 1408/71 δεν έχουν καμία σχέση με επιδόματα για τον συντηρούμενο σύζυγο. Έτσι, γίνεται ρητά και αποκλειστικά λόγος για « συντηρούμενα τέκνα » στην επικεφαλίδα του τίτλου III, κεφάλαιο 8, καθώς και στην επικεφαλίδα των άρθρων 77 και 79 του κανονισμού 1408/71. Επιπλέον, στα άρθρα 77 και 79 δεν αναφέρεται κανένα άλλο μέλος οικογένειας εκτός από τέκνα. Ένα πρόσθετο επιχείρημα απορρέει από τη διάκριση που γίνεται στον κανονισμό μεταξύ του όρου « οικογενειακό επίδομα » και του όρου « οικογενειακή παροχή ». Τα επιδόματα για τον συντηρούμενο σύζυγο εμπίπτουν πράγματι στο άρθρο 1, στοιχείο κα, περίπτωση i, του κανονισμού 1408/71 στο οποίο ορίζεται η έννοια « οικογενειακή παροχή » [9], όχι όμως και στον στενότερο όρο του οικογενειακού επιδόματος. Τα άρθρα 72 έως 76 του κανονισμού εφαρμόζονται τόσο ως προς τις οικογενειακές παροχές όσο και ως προς τα οικογενειακά επιδόματα. Τα επιδόματα που αναφέρονται στο άρθρο 77 αφορούν αντιθέτως μόνο τα οικογενειακά επιδόματα δικαιούχων συντάξεως και ορισμένες συμπληρωματικές παροχές συντάξεως για τα τέκνα τους.

11. Το ζήτημα που εξετάσαμε ανωτέρω δεν έχει πάντως αποφασιστική σημασία στην παρούσα υπόθεση. Το προδικαστικό ερώτημα δεν αφορά πράγματι το ζήτημα αν ένας συνταξιούχος όπως ο Durighello *έχει* απευθείας βάσει των άρθρων 77 και 79 του κανονισμού 1408/71 δικαίωμα επιδόματος για τον συντηρούμενο σύζυγο. Το αιτούν δικαστήριο δεν θίγει το ζήτημα αυτό. Από τον τρόπο με τον οποίο είναι διατυπωμένο το προδικαστικό ερώτημα προκύπτει πάντως ότι έχει τη γνώμη ότι ένας δικαιούχος συντάξεως όπως ο Durighello, του οποίου η *σύνταξη* καθορίστηκε σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 45, παράγραφος 1, του κανονισμού 1408/71 δικαιούται επίσης, αποκλειστικά βάσει της ιταλικής νομοθετικής ρυθμίσεως, *επιδόματος* για τη συντηρούμενη σύζυγό του. Το αιτούν δικαστήριο ερωτά απλώς αν τα άρθρα 77 και 79 του κανονισμού 1408/71 συνεπάγονται ότι ένας συνταξιούχος όπως ο Durighello *θα έχανε* αυτό το δικαίωμα επιδόματος.

9 — Το άρθρο 1, στοιχείο κα, περίπτωση i, του κανονισμού 1408/71 ορίζει ότι « ως "οικογενειακή παροχή" νοείται κάθε παροχή εις είδος ή εις χρήμα προορισμένη να αντισταθμίσει τα οικογενειακά βάρη στο πλαίσιο των διατάξεων του άρθρου 4, παράγραφος 1, περίπτωση η, με εξαίρεση των ειδικών επιδομάτων τοκετού που αναφέρονται στο παράρτημα ΙΙ ».

12. Σε συμφωνία με την Επιτροπή νομίζω ότι δεν μπορεί να ανευρεθεί κανένα έρεισμα στο κοινοτικό δίκαιο βάσει του οποίου να δικαιολογείται άρνηση, όπως του INPS, καταβολής στον Durighello επιδόματος για τη συντηρούμενη σύζυγό του, όταν αυτός μπορεί να ζητήσει την καταβολή του επιδόματος δυνάμει της ιταλικής νομοθεσίας.

Κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, οι κανονισμοί που αφορούν την κοινωνική ασφάλιση των διακινούμενων εργαζομένων:

« δεν οργάνωσαν κάποιο κοινό σύστημα κοινωνικής ασφαλίσεως, αλλ' άφησαν να συνυπάρχουν χωριστά συστήματα, από τα οποία γεννώνται αυτοτελείς απαιτήσεις έναντι αυτοτελών φορέων, κατά των οποίων ο δικαιούχος των παροχών έχει άμεσες αξιώσεις, είτε δυνάμει του εσωτερικού αποκλειστικώς δικαίου, είτε δυνάμει του εσωτερικού δικαίου συμπληρουμένου, εν ανάγκη, από το κοινοτικό δίκαιο (σκέψη 13 της αποφάσεως Rossi [10]).

Από τη νομολογία αυτή καθίσταται σαφές ότι τα δικαιώματα κοινωνικής ασφαλίσεως τα οποία έχει ένας δικαιούχος όπως ο Durighello δεν οφείλονται πρωτίστως, ούτε αποκλειστικά, δυνάμει του κανονισμού 1408/71. Έτσι, ο ενδιαφερόμενος θεμελιώνει την αξίωσή του για καταβολή συντάξεως απευθείας στην ιταλική νομοθετική ρύθμιση, αλλά με το « συμπλήρωμα » που προβλέπεται στο προαναφερθέν άρθρο 45, παράγραφος 1, του κανονισμού 1408/71. Το « συμπλήρωμα » αυτό συνεπάγεται ότι ο αρμόδιος ιταλικός φορέας δεν μπορεί να αντιτάξει στον Durighello ότι δεν έχει συμπληρώσει αποκλειστικά στην Ιταλία τον αριθμό των περιόδων ασφαλίσεως που προβλέπονται από την ιταλική νομοθεσία για την απόκτηση δικαιώματος συντάξεως, αλλά ότι οφείλει να λάβει υπόψη και τις « γαλλικές » και « γερμανικές » περιόδους ασφαλίσεως.

Ό, τι ισχύει για το δικαίωμα συντάξεως ισχύει επίσης και για το δικαίωμα επιδόματος για τον συντηρούμενο σύζυγο που προβλέπεται στην ιταλική νομοθεσία. Και αυτό το δικαίωμα στηρίζεται στη σχετική εθνική ρύθμιση. Η ρύθμιση αυτή συνδέει πράγματι το δικαίωμα αυτό με το δικαίωμα συντάξεως, αυτό δε ισχύει επίσης, όπως προκύπτει από τη διατύπωση του προδικαστικού ερωτήματος, στην περίπτωση του συνταξιούχου του οποίου η σύνταξη υπολογίζεται με τον τρόπο που προαναφέρθηκε.

Ο ισχυρισμός του INPS ότι ο Durighello μπορεί να προβάλλει αξίωση μόνο για τις παροχές κοινωνικής ασφαλίσεως που προβλέπονται ρητά στον κανονισμό 1408/71, επειδή το δικαίωμά του συντάξεως καθορίζεται βάσει των « κανόνων συνυπολογισμού » του κανονισμού 1408/71, δεν είναι επομένως ορθός. Η συναγωγή τέτοιων συνεπειών στηρίζεται σε εσφαλμένη βάση και δεν συμβιβάζεται με τον κανονισμό 1408/71, καθόσον με τον κανονισμό αυτό δεν θεσπίστηκε ένα κοινοτικό σύστημα παροχών, αλλά αντιθέτως παρέμειναν άθικτες οι διάφορες εθνικές νομοθετικές ρυθμίσεις.

13. Το ότι ο Durighello δεν μπορεί να απολέσει βάσει των διατάξεων του κανονισμού 1408/71 την αξίωσή του για την καταβολή επιδόματος για τη συντηρούμενη σύζυγο που απέκτησε δυνάμει της ιταλικής νομοθεσίας προκύπτει, επιπλέον, από τη νομολογία του Δικαστηρίου σχετικά με το άρθρο 51 της Συνθήκης ΕΟΚ, στο οποίο στηρίζεται ο κανονισμός.

10 — Απόφαση της 6ης Μαρτίου 1979, 100/78 (Jurisrp. 1979, σ. 831). Βλ. επίσης τις αποφάσεις της 12ης Ιουνίου 1980, 733/79, Laterza (Jurispr. 1980, σ. 1915, σκέψη 8), και της 9ης Ιουλίου 1980, 807/79, Gravina (Jurispr. 1980, σ. 2205, σκέψη 7).

Ορθώς η Επιτροπή αναφέρεται στην κρίση που εξέφερε το Δικαστήριο ήδη το 1964 με την απόφαση Van der Veen [11] ότι:

« (...) αντιθέτως, δεν είναι δυνατό βάσει του άρθρου 51 να μπορούν οι κανονισμοί να μη λαμβάνουν υπόψη τους καθορισθέντες σκοπούς με τους οποίους επιδιώκεται η διευκόλυνση της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων οι οποίοι θα ήταν ασυμβίβαστοι με ενδεχόμενο περιορισμό των δικαιωμάτων τους ».

Στην προαναφερθείσα απόφαση Rossi, η οποία αφορούσε ειδικά την εφαρμογή των διατάξεων του τίτλου III, κεφάλαιο 8, του κανονισμού 1408/71, το Δικαστήριο δέχθηκε επίσης (στη σκέψη 14) ότι:

« η κοινοτική ρύθμιση δεν μπορεί, πλην ρητής εξαιρέσεως σε συμφωνία με τους σκοπούς της Συνθήκης, να εφαρμόζεται κατά τρόπο που να στερεί τον διακινούμενο εργαζόμενο ή τους έλκοντες από αυτόν δικαιώματα από τις ευεργετικές διατάξεις ενός τμήματος της νομοθεσίας κράτους μέλους » [12].

Εν προκειμένω δεν μπορώ να συναγάγω από την κοινοτική ρύθμιση, ειδικότερα από τα άρθρα 77 και 79 του κανονισμού 1408/71, καμία ρητή εξαίρεση που θα δικαιολογούσε την απώλεια του δικαιώματος επιδόματος για τη συντηρούμενη σύζυγο, το οποίο έχει αποκτήσει ένας δικαιούχος συντάξεως όπως ο Durighello δυνάμει της νομοθετικής ρυθμίσεως του κράτους μέλος στο οποίο κατοικεί.

Πρόταση

14. Προτείνω στο προδικαστικό ερώτημα να δοθεί η ακόλουθη απάντηση:

« Τα άρθρα 77 και 79 του κανονισμού (ΕΟΚ) 1408/71 του Συμβουλίου, της 14ης Ιουνίου 1971, όπως ισχύουν κατά το παράρτημα I του κανονισμού (ΕΟΚ) 2001/83 του Συμβουλίου, της 2ας Ιουνίου 1983, δεν εμποδίζουν την εφαρμογή ως προς ένα δικαιούχο συντάξεως που κατοικεί σε κράτος μέλος και του οποίου το δικαίωμα συντάξεως καθορίζεται από τον αρμόδιο φορέα αυτού του κράτους, με βάση τις περιόδους ασφαλίσεως που έχει συμπληρώσει σε άλλα κράτη μέλη, των διατάξεων αυτού του κράτους βάσει των οποίων ο δικαιούχος συντάξεως έχει επίσης αποκτήσει δικαίωμα επιδόματος για τον συντηρούμενο σύζυγο ».

11 — Απόφαση της 15ης Ιουλίου 1964, 100/63 (Jurispr. 1964, σ. 1161, ειδικότερα σ. 1180).

12 — Βλ. επίσης τις προαναφερθείσες αποφάσεις Laterza (σκέψη 8) και Gravina (σκέψη 7).